

CENTRI ZA PROFESIONALNO INFORMIRANJE I (KARIJERNO) SAVJETOVANJE UČENIKA I SLIČNI OBLICI DJELOVANJA U HRVATSKOJ I NEKIM DRŽAVAMA EUROPJSKE UNIJE

Zlatica Kozjak Mikić

Zagreb, veljača 2021.

Sadržaj

1. Uvod	1
2. Zakonski okvir rada na profesionalnom informiranju i savjetovanju učenika u školama u RH.....	3
3. Metodologija istraživanja	4
4. Rezultati istraživanja	5
4.1. Istraživanja o profesionalnom informiranju i savjetovanju učenika u Hrvatskoj	5
4.2. Analiza aktivnosti i usluga Centara za profesionalno informiranje i savjetovanje i sličnih oblika djelovanja u Hrvatskoj	9
4.2.1. Ministarstvo znanosti i obrazovanja.....	9
4.2.2. Hrvatski zavod za zapošljavanje (HZZ)	9
4.2.3. CISOK Centri.....	11
4.2.4. Centar SIRIUS, Zagreb.....	13
4.3. Analiza aktivnosti i usluga Centara za profesionalno informiranje i savjetovanje i sličnih oblika djelovanja u inozemstvu	16
4.3.1. Njemačka	17
4.3.1.1. Bundesagentur fur Arbeit; BFA	18
4.3.1.2. Berufsinformationszentrum (BIZ)	22
4.3.2. Italija	22
4.3.2.1. Innovazione Apprendimento Lavoro (IAL)	23
5. Zaključak	25
6. Literatura.....	26

1. Uvod

Europski centar za razvoj strukovnog obrazovanja **profesionalno usmjeravanje** generički definira kao „skup međusobno povezanih aktivnosti koje za cilj imaju strukturirano pružanje informacija i usluga, kako bi se omogućilo pojedincima i grupama, bilo koje dobi, da donesu izvore vezane za izobrazbu, osposobljavanje ili karijerni put” (CEDEFOP, 2019).

Ključni dijelovi profesionalnog usmjeravanja učenika srednje škole prilikom odabira nastavka obrazovanja na višoj obrazovnoj razini su **profesionalno informiranje i profesionalno (karijerno) savjetovanje**. Ova dva aspekta uključuju aktivnosti koje učenicima pomažu doći do relevantnih informacija o mogućnostima nastavka školovanja, stanju na tržištu rada te aktivnosti koje pomažu učenicima utvrditi njihove ključne interese, vrijednosti, sposobnosti i osobine.

Kroz aktivnosti **profesionalnog informiranja** učenici dobivaju pristup informacijama o programima i uvjetima upisa na stručne studije i fakultete, karakteristikama zanimanja, stanju na tržištu rada i mogućnostima zapošljavanja, informacije koje im pomažu dobiti realniju sliku o konkurenciji prilikom kandidiranja za upise na konkretnе stručne studije i fakultete, informacije o postignućima učenika prethodnih generacija iste škole prilikom kandidiranja za upis na pojedine fakultete i sl. U ove aktivnosti u širem smislu pripadaju i aktivnosti vezane uz pristupanje ispitima državne mature, mogućnosti prilagodbe ispitne tehnologije za učenike s teškoćama i sl.

U srednjoškolskim ustanovama, profesionalno informiranje provodi se najčešće tijekom završnog razreda u grupnom ili individualnom obliku putem:

- predavanja za učenike i roditelje
- predstavljanja stručnih studija i fakulteta
- distribuiranja informativnih plakata, brošura, letaka i drugog materijala o visokoškolskim ustanovama i sl.

U manjem obimu profesionalno informiranje provodi se putem organiziranih posjeta zainteresiranih učenika pojedinim visokoškolskim ustanovama ili susreta bivših učenika škole koji studiraju na pojedinim fakultetima i koji učenicima daju informacije „iz prve ruke“ i sličnih oblika rada.

Profesionalno (karijerno) savjetovanje uključuje prikupljanje, sistematiziranje i interpretiranje podataka o kognitivnim sposobnostima učenika, osobinama ličnosti, zdravstvenom stanju, interesima i motivaciji, vrijednostima, ocjenama i postignućima tijekom dosadašnjeg obrazovanja. U procesu profesionalnog (karijernog) savjetovanja, koje se provodi timski, uglavnom sudjeluje i stručni suradnik srednjoškolske ustanove. Najčešće je to pedagog ili, ako postoji u školi, psiholog kao stručnjak za primjenu i interpretaciju standardiziranih psihologičkih mjernih instrumenata za utvrđivanje kognitivnih sposobnosti i osobina ličnosti.

U nekim osnovnim i srednjim školama u Hrvatskoj provodi se i profesionalno savjetovanje, što je poznato iz kontakata autorice teksta, a na osnovu višegodišnjeg vođenja međupanijskog stručnog vijeća psihologa srednjih strukovnih škola. Međutim, najčešće ga provode institucije smještene izvan škole, poput podružnica Hrvatskog zavoda za zapošljavanje, CISOK-a, pojedinih nevladinih udruga i privatnih centara za savjetovanje koji nude i usluge profesionalnog savjetovanja. Iako se ovaj proces zasniva na primjeni standardiziranih psihologičkih instrumenta, činjenica je da procjena temeljena samo na tim podacima, ne može uključiti neke kvalitativne podatke koje kod učenika možemo pratiti tijekom školovanja, a koji mogu biti vrijedni i važni u procesu savjetovanja.

U okviru procesa karijernog savjetovanja poseban segment pripada aktivnostima usmjerenima učenicima koji nakon završene srednje škole izlaze u svijet rada, npr.: pisanje životopisa i zamolbi za posao ili predstavljanje na razgovoru za posao.

Prethodno su navedene aktivnosti koje pripadaju u profesionalno usmjeravanje u užem smislu. No, sve aktivnosti koje učenicima pomažu da bolje upoznaju sebe i svijet rada, a koje se mogu i trebaju provoditi tijekom srednje škole, a ne samo u završnom razredu pridonose kvalitetnijom odluci o nastavku obrazovanja ili pripremaju učenika za svijet rada nakon završene srednje škole.

Osobito je to važno za učenike u nepovoljnijem položaju, poput učenika s teškoćama u razvoju. Aktivnosti se mogu provoditi jednokratno ili kroz dulje vrijeme, što je kvalitetniji, tzv. **“razvojni pristup”**. Škola je odlično okruženje za rad na poticanju profesionalne zrelosti učenika i pružanje pomoći u odluci o budućem zanimanju, jer može obuhvatiti sve učenike, pa tako i učenike s posebnim potrebama - kako učenike s teškoćama u razvoju i tako i darovite učenike. U skladu s razvojnim pristupom, aktivnosti bi se trebale odvijati kroz više godina i u njihovo provedbi trebalo bi sudjelovati više djelatnika škole (razrednici, nastavnici, stručni suradnici) koji djeluju zajednički prema utvrđenom programu i u suradnji s vanškolskim institucijama zaduženima za profesionalno usmjeravanje učenika.

Ovo istraživanje ima svrhu donijeti pregled izvanškolskih institucija koje se bave profesionalnim informiranjem i profesionalnim (karijernim) savjetovanjem i njihovih glavne aktivnosti koji su dostupni u Hrvatskoj i u nekoliko europskih država. Pregled će poslužiti kao okvir za stvaranje modela rada Centra za profesionalno informiranje i profesionalno (karijerno) savjetovanje unutar RCK Mlinarska.

2. Zakonski okvir rada na profesionalnom informiranju i savjetovanju učenika u školama u RH

Temeljni dokumenti koji reguliraju rad osnovnih i srednjih škola daju zakonski okvir aktivnostima poticanja profesionalnog sazrijevanja učenika:

- Zakon o odgoju i obrazovanju u osnovnoj i srednjoj školi (NN 87/08, 86/09, 92/10, 105/10, 90/11, 5/12, 16/12, 86/12, 126/12, 94/13, 152/14, 07/17, 68/18, 98/19, 64/20)
- Zakon o strukovnom obrazovanju (NN 30/09, 24/10, 22/13, 25/218)
- Pravilnik o postupku utvrđivanja psihofizičkog stanja djeteta, učenika te sastavu stručnog povjerenstva (NN 55/11, 67/14 63/20)

Međutim, zakon ne propisuje sadržaj i opseg aktivnosti vezanih za profesionalnu orientaciju u školama, a standardi ovih aktivnosti nisu jasno uspostavljeni. Stoga škole opseg i sadržaj aktivnosti profesionalnog usmjeravanja prilagođavaju svojim kapacitetima i kompetencijama.

3. Metodologija istraživanja

Istraživanje je provedeno od listopada 2020. do siječnja 2021. godine, kvalitativnom metodologijom. Korištena je analiza sadržaja internetskih stranica koje su javno dostupne u Hrvatskoj. Svrha istraživanja bila je utvrditi metodologiju, zaključke i preporuke objavljenih istraživanja o profesionalnom informiranju i savjetovanju u školama RH u proteklih desetak godina te utvrditi postojanje oblika podrške učenicima kao što su karijerni centri, psihološka savjetovališta i slično u Hrvatskoj i inozemstvu te identificirati usluge iz područja profesionalnog usmjeravanja koje te službe pružaju učenicima.

Istraživanjem smo se usmjerili na:

- analizu novijih objavljenih istraživanja provedenih u RH na temu profesionalnog informiranja, profesionalnog (karijernog) savjetovanja, odnosno profesionalnog usmjeravanja učenika u školama u Hrvatskoj
- analizu Centara za profesionalno informiranje i savjetovanje i sličnih oblika djelovanja u Hrvatskoj i Europi.

Analizirani su podatci:

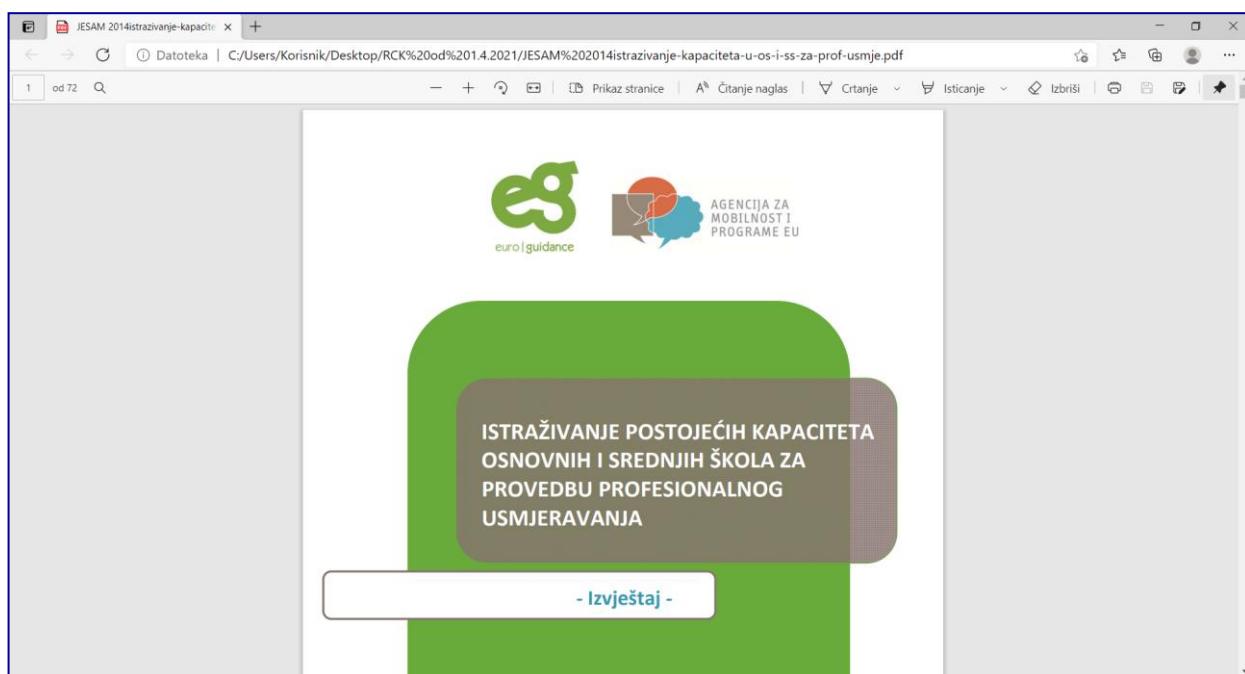
- o korištenoj metodologiji, rezultatima i zaključcima istraživanja
- o oblicima djelovanja/ usluga koji su zastupljeni u Centrima za profesionalno informiranje i savjetovanje i sličnim oblicima djelovanja u RH
- o oblicima djelovanja/ usluga koji su aktualno zastupljeni u Centrima za profesionalno informiranje i savjetovanje te strukovnim centrima izvrsnosti i sličnim oblicima djelovanja u državama EU uključenima u Euroguidance- Europsku mrežu nacionalnih centara za podršku profesionalnom usmjeravanju i dostupnima u dokumentu Mapping of Centres of Vocational Excellence, CoVEs (2019). Istraživanjem smo se usmjerili na državne, gradske i privatne institucije (Centri za profesionalno usmjeravanje, nevladin sektor i privatni sektor).

4. Rezultati istraživanja

4.1. Istraživanja o profesionalnom informiraju i savjetovanju učenika u Hrvatskoj

Za potrebe ovog izvještaja bit će opisana osnovna metodologija, rezultati i preporuke dva istraživanja koja su uključila reprezentativni uzorak djelatnika i učenika iz više škola različitih po programu u RH. Oba su istraživanja koristila kvantitativni pristup, odnosno prikupljanje podataka anketnim upitnicima; za djelatnike pripremljenima u formi papir-olovka, a za učenike u online verziji.

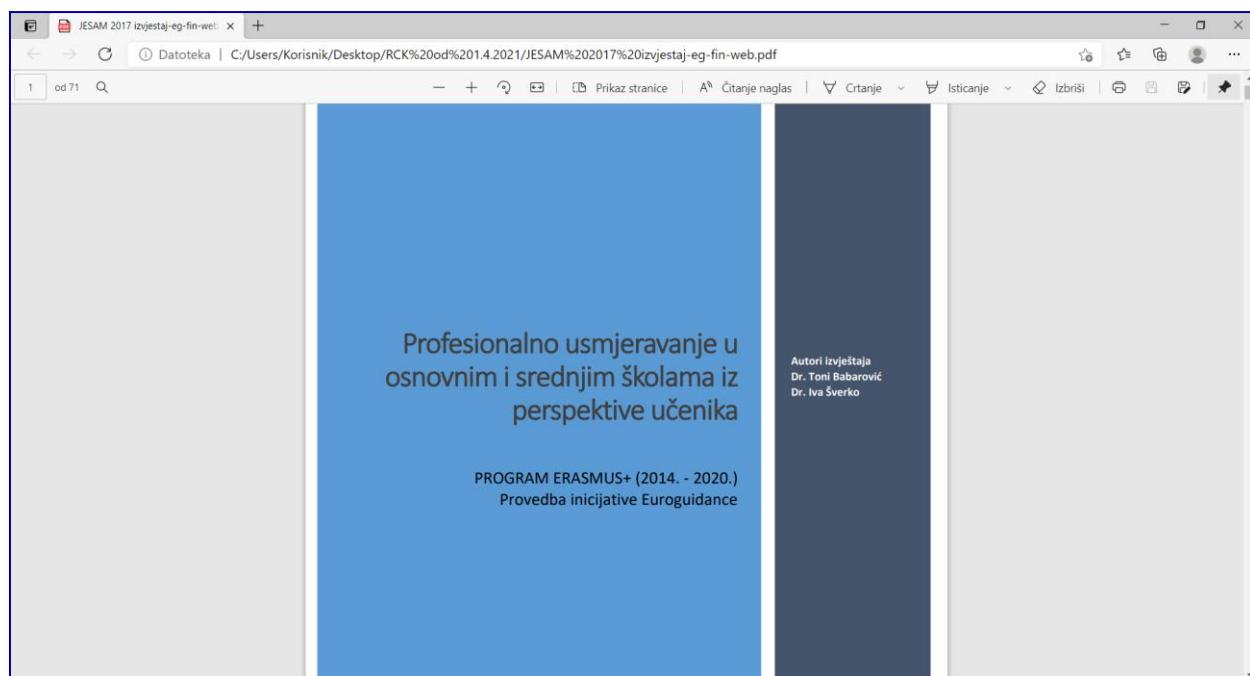

U okviru projektnih aktivnosti povezanih s profesionalnim usmjeravanjem učenika osnovnih i srednjih škola **Agencije za mobilnost i programe EU** provedena su dva opsežnija istraživanja sa svrhom utvrđivanja postojećeg stanja ovog segmenta rada u školskim ustanovama, iz perspektive djelatnika i perspektive učenika.

Gregurović i Lukić (2014) usmjerile su se na aktivnosti profesionalnog usmjeravanja u hrvatskim osnovnim i srednjim školama *iz perspektive djelatnika*, mogućim ograničenjima za provedbu aktivnosti profesionalnog usmjeravanja u školama, te detektiranjem organizacijskih kapaciteta škola za njegovu provedbu. Ispitano je 422 djelatnika osnovnih i srednjih škola, učeničkih domova i centara za odgoj i obrazovanje u čijem su opisu posla navedeni neki oblici rada povezani s profesionalnim informiranjem i savjetovanjem učenika. Tada se pokazalo kako su aktivnosti profesionalnog usmjeravanja u hrvatskim školama najčešće u obliku grupnog informiranja. Većina se škola pri tome služi besplatnim informativnim materijalima dostupnim preko interneta.

Pokazalo se kako u školama nedostaje stručnih suradnika koji bi se sustavnije i temeljitije bavili profesionalnim savjetovanjem. Na žalost, niti šest godina nakon ovog istraživanja situacija nije bolja. Dapače, dodatno je otežava činjenica kako je sve više učenika s teškoćama u razvoju integrirano u redovne škole, a kojima je potrebno posvetiti sve veći dio radnog vremena, među ostalim i u području profesionalnog informiranja i savjetovanja.

Istraživanje na temu profesionalnog usmjeravanja u osnovnim i srednjim školama *iz perspektive učenika* proveo Institut Ivo Pilar, Zagreb (voditelj istraživanja Toni Babarović). U izvještaju objavljenom u prosincu 2017. navodi se da su ciljevi: „opisati proces odlučivanja o budućoj karijeri kod učenika osnovnih i srednjih škola, ispitati percepciju učenika o pruženim aktivnostima profesionalnog usmjeravanja tijekom osnovne i srednje škole, utvrditi učinke profesionalnog usmjeravanja u osnovnoj i srednjoj školi na jasnoću profesionalnih odluka te utvrditi utjecaj školskog uspjeha i socioekonomskog statusa na donošenje profesionalnih odluka na kraju osnovne i srednje škole.“ Analizirani su rezultati 484 učenika prvih te 513 učenika četvrtih razreda iz 25 srednjih škola s područja RH. Uzorak je uključio podjednaki udjel dječaka i djevojčica, gimnazijalaca i učenika strukovnih škola. Učenici prvih razreda odgovarali su retrospektivno, o iskustvima s profesionalnim savjetovanjem i informiranjem tijekom osnovne škole te o procesu odabira srednje škole. Učenici četvrtih razreda odgovarali su na pitanja o trenutnom procesu odabira karijere, te su učenici opisali kako donose odluku o budućem studiju ili zaposlenju te kakvu im podršku njihova srednja škola u tom procesu pruža. Glavni rezultati pokazali su kako se aktivnosti profesionalnog informiranja i savjetovanja i u osnovnim i u srednjim školama provode uglavnom u završnom razredu, a rijetko i nešto ranije. Učenici su procijenili kako su aktivnosti u području profesionalnog informiranja i usmjeravanja u osnovnoj školi bile nešto intenzivnije i učinkovitije nego u srednjoj školi.

Rezultati su pokazali kako je većini učenika završnih razreda srednjih škola (oko 78%) teško donijeti odluku o budućoj karijeri. Istovremeno većina ih planira studirati (85,1 %). Mal udjel ispitanih učenika navodi da informacije prikupljaju u školi. Tek manji dio njih informira se kod predmetnih nastavnika (23,5 %) i razrednika (19,2 %), a još manje kod školskog psihologa (7,8 %) ili pedagoga (9,2 %). Učenici također rijetko konzultiraju liječnike (10,2 %), savjetnike za izbor zanimanja HZZ-a (9,0 %) te privatne stručnjake za izbor zanimanja (5,7 %). „U obranu“ malog angažmana psihologa, a na osnovi dobrog poznавanja situacije, potrebno je podcrtati kako malo srednjih škola ima zaposlenog psihologa u punom radnom vremenu na mjestu stručnog suradnika, a oni koji i postoje bave se iznimno širokim opsegom zadataka, vrlo često kriznim situacijama koje su prioritetne.

Od oblika rada koji se nude su češće prisutni: informiranje o obrazovnim programima i svijetu rada, informiranje o internetskim stranicama za profesionalno usmjeravanje. Manje se u školama nude radionice za poticanje profesionalnog razvoja, upitnici na temelju kojih bi učenici saznali prikladna zanimanja, upućivanje stručnjacima za profesionalno usmjeravanje izvan škole, vođenje učenika u posjet tvrtkama ili fakultetima u svrhu profesionalnog informiranja, mogućnost individualnog savjetovanja o profesionalnom izboru te učenici procjenjuju da su od djelatnika škole dobili malu i nedostatnu pomoć. U škole u manjoj mjeri dolaze i predstavljaju svoje programe predstavnici visokoškolskih ustanova, tvrtki, stručnjaci za profesionalno usmjeravanje HZZ-a ili drugi vanjski stručnjaci za usmjeravanje karijere (CISOK centri i sl.). Najistaknutija poteškoća koju učenici završnih razreda navode je vezana uz opću neodlučnost oko donošenja odluke o budućoj karijeri, što ukazuje kako u tome trebaju potvrdu i podršku. Često odgađaju odluku, mijenjaju je i iz straha od pogrešne odluke. Pri tome imaju i neka pogrešna uvjerenja koja ih dodatno opterećuju, npr. kako postoji samo jedno idealno zanimanje ili kako nema promjene profesionalnog smjera u životu, nakon što donešu tu odluku. U preporukama istraživanja naglašava se kako je aktivnosti u ovome području potrebno provoditi ranije, kako u osnovnoj, tako i u srednjoj školi. Navodi se kako je važno i razrednike i ostale nastavnike te sve stručne suradnika uključiti u procese profesionalnog savjetovanja učenika, u skladu s njihovim profesionalnim kompetencijama. Naravno, kako bi se to ostvarilo, nužno je prethodno ih educirati /doeducirati za provedbu različitih aktivnosti, što je osobito važno kako bi svi učenici, osobito oni s lošijim ocjenama, lošijim socioekonomskim statusom i teškoćama u razvoju dobili jednaku razinu potrebnih informacija koje bi im pomogle u odabiru.

Petani, Iverić i Sikirić (2020) objavljiju rad u formi prethodnog priopćenja na temu „Profesionalna orijentacija kao dio poslova stručnog suradnika pedagoga“. Cilj rada bio ispitati mišljenje i iskustva stručnih suradnika pedagoga o ostvarivanju programa profesionalne orijentacije učenika u osnovnim i srednjim školama u gradu Zadru. Istraživanje je provedeno kvalitativnom metodom polustrukturiranoga intervjeta na devet stručnih suradnika pedagoga, tako da je rezultate teško generalizirati. Na javnim internetskim stranicama dostupno je i nekoliko diplomskih radova na temu rada pedagoga u području profesionalnog informiranja, međutim je broj sudionika malen te je mogućnost generaliziranja rezultata slaba.

Pretraživanjem portala hrvatskih znanstvenih i stručnih časopisa Hrčak dobiveni su rezultati:

- Ključna riječ „profesionalno usmjeravanje“: 15 radova od čega jedan vezan uz školski kontekst u zadnjih pet godina (2020), autora Šverko i Babarović
- Ključna riječ „profesionalno savjetovanje“ - 8 radova (ponavljaju se od šire pretrage), niti jedan u zadnjih pet godina
- Ključna riječ „profesionalno informiranje“ - 3 rada (ponavljaju se od šire pretrage), niti jedan u zadnjih pet godina.

4.2. Analiza aktivnosti i usluga Centara za profesionalno informiranje i savjetovanje i sličnih oblika djelovanja u Hrvatskoj

4.2.1. Ministarstvo znanosti i obrazovanja

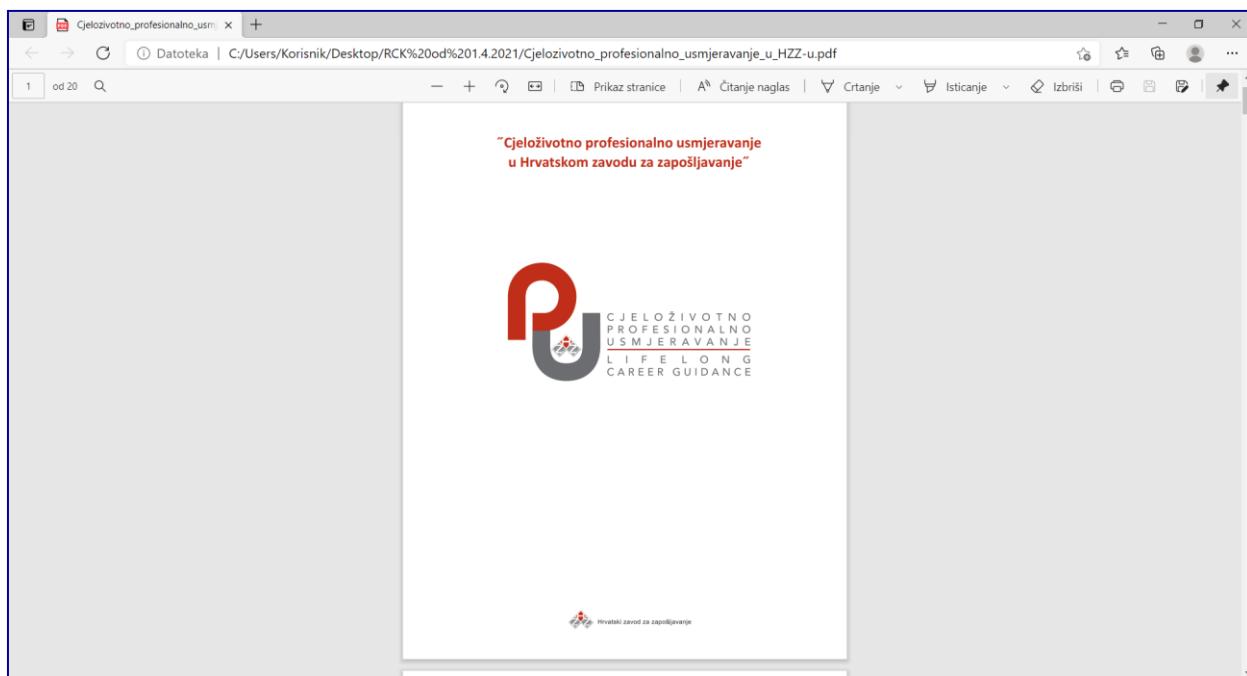
Aktivnosti koje organizira Ministarstvo znanosti i obrazovanja usmjerenе su najširoj populaciji učenika osnovnih i srednjih škola: predstavljanja srednjih škola na manifestacijama tipa Dođi osmaš, koje se, osim u Zagrebu, organiziraju i u drugim sredinama po istom principu, Smotra Sveučilišta, u okviru koje se učenicima srednjih škola predstavljaju visokoobrazovne ustanove, Dani otvorenih vrata fakulteta, sajmovi stipendija i slično. Naravno, ove su aktivnosti besplatne za sudionike. Posjete srednjoškolaca takvim manifestacijama ograničene su njihovim školskim obavezama, ali su korisne kao osnovna informacija.

4.2.2. Hrvatski zavod za zapošljavanje (HZZ)

Podružnice HZZ-a postoje, osim u Zagrebu, još u Rijeci, Splitu i Osijeku, odnosno, pokrivaju četiri najveća grada. Sve usluge koje nude su besplatne. Usluge u području profesionalnog usmjeravanja su standardizirane i dostupne u svim područnim uredima. HZZ jednom godišnje provodi anketiranja učenika temeljem čega se definiraju ciljne skupine kojima su potrebne specifične usluge profesionalnog usmjeravanja.

HZZ navodi kako oko 30% učenika ima potrebu za stručnom pomoći pri odabiru obrazovnog programa. Učenicima su u podružnicama HZZ-a omogućene usluge informiranja (grupnog, individualnog), samo-informiranja putem brošura koje izdaju, interneta, računalnog programa profesionalnog usmjeravanja Moj izbor te usluge ili profesionalnog savjetovanja. Skupni rezultati Ankete ukazuju na trendove u profesionalnim namjerama učenika i prosljeđuju se dionicima u području obrazovanja i zapošljavanja na županijskoj i nacionalnoj razini. Učenici osnovnih škola s teškoćama u razvoju i Rješenjima o posebnim oblicima školovanja prolaze opsežan proces profesionalnog usmjeravanja temeljem kojega dobivaju preporuke za upisivanje nekoliko školskih programa na osnovi kojih ostvaruju pravo upisa u jedan od predloženih programa ukoliko imaju adekvatan broj bodova za upis na osnovi postignutih školskih ocjena.

Učenici srednjih škola koji iz bilo kojeg razloga žele ili trebaju promijeniti odabrani obrazovni program također se mogu prijaviti za ovaj postupak, što za njih mogu učiniti roditelji ili djelatnik škole zadužen za profesionalno usmjeravanje uz suglasnost roditelja. Poseban naglasak u tom procesu stavlja se na utvrđivanje sposobnosti, vještina, profesionalnih interesa i motivacije učenika, kao i na mogućnosti obrazovanja i zapošljavanja u pojedinoj regiji.

Hrvatski zavod za zapošljavanje i sve njegove podružnice nude i online informacije o tome gdje i kako se prijaviti za studij i koje obrazovne programe možete upisati. Dostupan je pregled svih sveučilišta s poveznicama na njihove mrežne stranice, informacije o studentskim domovima i studentskim poslovima, informacije o mogućnostima studiranja u drugim državama, opisi zanimanja sadržavaju i popise potrebnih znanja, vještina, opseg svakodnevnih poslova i mogućnosti zapošljavanja, informacije u kojim zanimanjima i na kojim područjima ćeš lakše naći stipendiju i posao.

U područnim službama HZZ-a provode se i radionice za učenike:

- *Samoprocjena vlastitih potencijala* - radionica namijenjena svima kojima je potrebna pomoć u procjeni vlastitog radnog potencijala (sposobnosti, znanja, vještina i interesa) u definiranju profesionalnih ciljeva i razvoju vještina upravljanja karijerom (definiranje načina unapređenja razine vještina i definiranje plana razvoja karijere)
- *Kako tražiti posao* - namijenjena onima koji žele unaprijediti vlastite metode i tehnike traženja posla tj. naučiti nešto više o pretraživanju baza podataka o ponudi radnih mesta te samostalnoj izradi životopisa i molbe za posao
- *Kako se predstaviti poslodavcu* - radionica namijenjena onima kojima je potrebna pomoć u pripremi za razgovor s poslodavcem (priprema za intervju, vještine komuniciranja s poslodavcem, neverbalna komunikacija, najčešća pitanja na intervjuu, uspješna samoprezentacija)

4.2.3. CISOK Centri

S početkom u 2013., do danas je osnovano trinaest Centara za informiranje i savjetovanje o karijeri – CISOK . Osim u Zagrebu, gdje postoje dva, CISOK Centri funkcioniraju u Bjelovaru, Dubrovniku, Karlovcu, Koprivnici, Osijeku, Splitu, Slavonskom Brodu, Šibeniku, Varaždinu, Vukovaru i Zadru. Glavni cilj Centara za informiranje i savjetovanje o karijeri je unaprijediti osobne potencijale korisnika za cjeloživotni razvoj karijere. Sve su usluge besplatne za učenike.

The screenshot shows a web browser window with the URL <https://www.icm-vukovar.info/predstavljamo-cisok-vukovar-centar-za-informiranje-i-savjetovanje-o-karijeri/>. The page title is "Predstavljamo: CISOK VUKOVAR– Centar za informiranje i savjetovanje o karijeri". The main content features a large CISOK logo. On the left, there's a sidebar with user information (admin, published on 29. Svibanj 2017) and a text snippet about the event. On the right, there's a sidebar titled "Najpopularnije" with links to various news items like "Objavljena Završna deklaracija o radu s mladima "Putokazi za budućnost"" and "Na 3. Europskoj konvenciji o radu s mladima predstavljena > pročitaj više...".

CISOK centri nude različite usluge:

- individualno i grupno informiranje
- individualno i grupno profesionalno savjetovanje
- radionice, seminare, predavanja i prezentacije
- informativni materijal i brošure o obrazovanju, zapošljavanju i tržištu rada
- portal e-Usmjerenje i on-line alati za razvoj karijere:
 - Upitnik Moj izbor: Interesi i kompetencije
 - Upitnik za samoprocjenu osobina ličnosti povezanih s poslom
 - Upitnik osobina koje traže poslodavci
 - Katalog zanimanja
 - Plan karijere (s pripadajućim predloškom).

Na stranicama su dostupne i kratke video prezentacije na neke od navedenih tema.

U dogovoru sa školom, nude i predavanja za roditelje i učenike.

4.2.4. Centar SIRIUS, Zagreb

The screenshot shows the homepage of the Centar Sirius website. On the left, there's a vertical sidebar with five circular icons, each with a small illustration and text: 'POMOĆ U UČENJU', 'PSIHOLOŠKA PROCJENA', 'PSIHOLOŠKA PROCJENA DJECE', 'PSIHOLOŠKA POMOĆ ONKOLOŠKIM PACIJENTIMA', and 'PSIHOLOŠKA POMOĆ PALLIATIVnim PACIJENTIMA'. To the right of these icons, there's a main content area with a banner for 'Mreža za aktivaciju mladih – Poziv za sudjelovanje u fokus grupama'. Below the banner, there's a news item titled 'Znam i mogu – individualno profesionalno usmjeravanje' dated 'VIJESTI 15/01/2021'. The news text discusses a project for young people. At the bottom of the page, there are several document links: '172_Priurucnik_za_kari...pdf', 'pjiez_prog_vjezb_st...doc', and 'Kamo nakon osnovn...pdf', each with an 'Otvorite datoteku' button.

Centar Sirius iz Zagreba nudi različite usluge psihološkog savjetovanja, programe psihosocijalnog rada u zajednici, pripreme djece za školu i programe učenja, psihoterapiju. Između ostalog, nude i usluge profesionalnog usmjeravanja, koje se plaća. Kompletno profesionalno usmjeravanje uključuje:

- psihologjsko testiranje različitih intelektualnih sposobnosti – verbalno, numeričko, apstraktno, spacialno i mehaničko rasudivanje te poznavanje gramatike i pravopisa povezanih s aktivnostima unutar različitih zanimanja.
- testiranje osobina ličnosti – dominantne osobine ličnosti, uobičajene obrasce ponašanja i reagiranja te zainteresiranost za učenje i usvajanje novih znanja.
- testiranje profesionalnih interesa
- razgovor s psihologom – savjetovanje vezano uz odabir i realizaciju zanimanja
- pisano izvješće o rezultatima testiranja – dobiveni rezultati psihologjske obrade prezentiraju se pojedincu, odnosno učeniku i roditeljima usmeno i pisano u formi izvješća.

Centar Sirius je od 2017.-2019. provodio projekt pod nazivom „From youth to work“, čiji je cilj bio unaprjeđenje rada s mladima u područjima profesionalnog usmjeravanja, poticanja zapošljivosti mlađih, procesa traženja posla te podrške prijelaza iz obrazovnog sustava na tržište rada.

U ovome Erasmus+ projektu sudjelovalo je šest zemalja (Hrvatska, Grčka, Mađarska, Italija, Portugal, Rumunjska), a sudionici su bile osobe koje rade s mladima. Projekt je ciljeve ostvarivao kroz:

- pregled dobrih praksi, uključujući postupke, metodologije i alate u profesionalnom usmjeravanju te sustavima podrške zapošljavanju mlađih
- izradu kurikuluma treninga koji osobama koji rade s mladima omogućuje kvalitetniji rad u području profesionalnog usmjeravanja i razvoja vještina upravljanja karijerom
- razvoj inovativne online platforme „Youth Portfolio“ koja mlađima omogućava razvijanje osobnog digitalnog online portfolia kao načina upravljanja vlastitim kompetencijama u digitalnom kontekstu. Planirao se i razvoj digitalnih materijala za trening osoba uključenih u profesionalno savjetovanje.

4.2.3. Andragoško učilište Zvonimir, Zagreb

Andragoško učilište iz Zagreba, kao dio svojih usluga, nudi profesionalnu orientaciju, koja se plaća i koja obuhvaća: testiranje učenika, razgovor sa učenikom (i roditeljima) i preporuku za izbor srednje škole, odnosno fakulteta), informiranje, savjetovanje i usmjeravanje učenika, a temelji se na provjeri učenikovih sposobnosti, u skladu sa profesionalnim željama, zdravstvenim stanjem, intelektualnim mogućnostima učenika, vodeći računa o školskom uspjehu i uvjetima upisa.

Nude i predavanja za roditelje učenika završnih razreda, na koje dolaze na zahtjev škole.

The screenshot shows the website for ANDRAGOŠKO UČILIŠTE ZVONIMIR. The main content area is titled "Profesionalna orientacija". It includes sections for "DODI NA PROFESIONALNU ORIENTACIJU ZA OSNOVNE ŠKOLE", "POSTUPAK STRUČNE OBRADE OBUHVĀCA", and "PRIJAVNICA ZA PROFESIONALNU ORIENTACIJU". On the right side, there is a sidebar for "Završni seminar ANDRAGOŠKA ŠKOLA" and a section for "Navaja skupova" with three bullet points: "PLAN SEMINARA za školsku godinu 15/16.", "Javne isprave u obrazovanju odraslih (SEMINARI: Ulica Cvetka Rubelica 16, Zagreb, 10. 06.)", and "USKORO NOVE NAJAVE SEMINARA. (SEMINARI: Ulica Cvetka Rubelica 16, Zagreb)". At the bottom, there are links for "PROFESSIONALNA ORIENTACIJA" and "POSLOVNE".

4.2.4. Savjetovalište Smokvina, Rijeka

The screenshot shows the website for Psiholog Rijeka-Savjetovalište Smokvina. The main content area is titled "Profesionalna orientacija i savjetovanje". It includes a sidebar with "Osnovne informacije", "Online putem Vibera i Skypa", "Bračno savjetovanje", "Psihološki tretmani za odrasle u Rijeci", and "Psihološki tretmani za djecu". The main content area also contains a paragraph about professional orientation and counseling services, mentioning Bojana Smokvina Jokić, a clinical psychologist.

Privatno psihologijsko savjetovalište, među ostalim svojim uslugama nudi pomoć i savjetovanje učenika i roditelja pri odabiru srednje škole i fakulteta. Postupak se plaća. Tijekom procesa profesionalne orientacije učenike upoznaju i sa zanimanjima koja su trenutno deficitarna odnosno suficitarna, te sa trenutačnim trendovima zapošljavanja u zemlji i inozemstvu. Profesionalno usmjeravanje vrši se u dva dolaska: prvi se dio sastoji od detaljnog posebno konstruiranog strukturiranog intervjuja učenika te primjene specifičnih upitnika za profesionalno usmjeravanje ovisno radi li se procjena u svrhu upisa u srednju školu ili na fakultet, a drugi dio se sastoji od davanja povratne informacije djetetu i roditelju u formi detaljnog izvješća.

Sigurno je da i u drugim sredinama postoje opcije privatnih usluga profesionalnog usmjeravanja, no, pregledom javno dostupnih Internetskih stranica nisu pronađene.

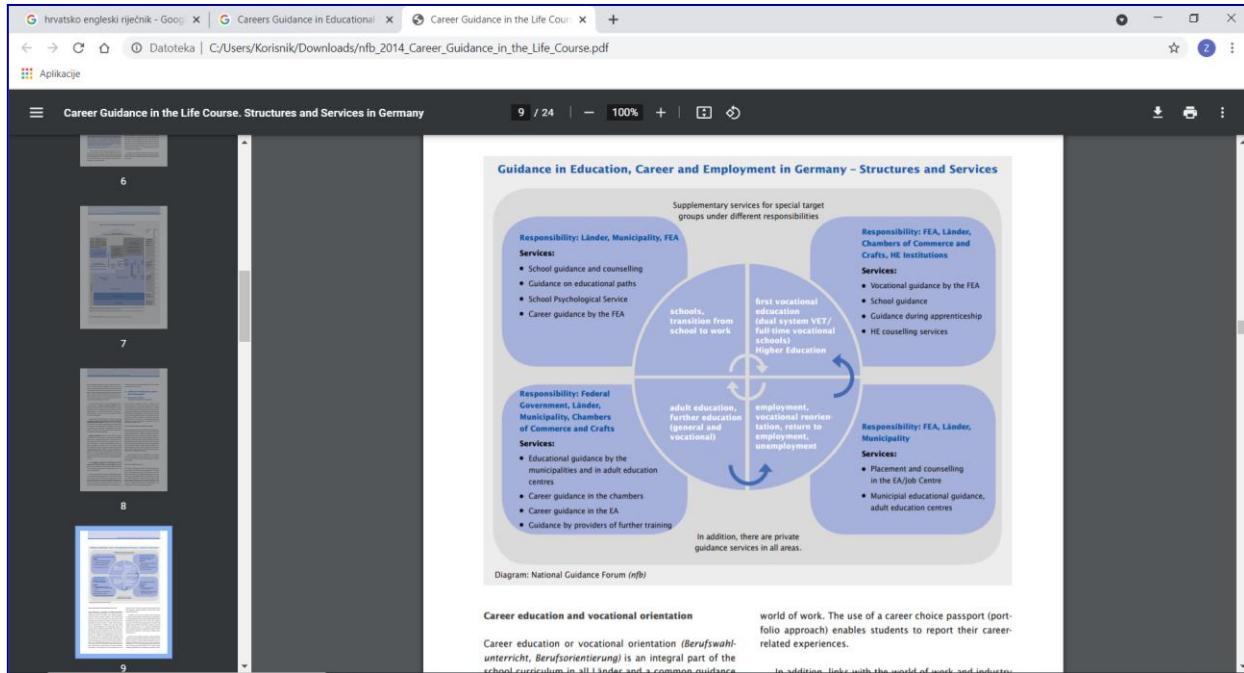
4.3. Analiza aktivnosti i usluga Centara za profesionalno informiranje i savjetovanje i sličnih oblika djelovanja u inozemstvu

Istraživanje postojećih centara za profesionalno informiranje, savjetovanje i usmjeravanje u inozemstvu započeli smo analizom javnih mrežnih stranica Agencije za mobilnost i programe EU. Ovdje su dostupne informacije o djelovanju nacionalnih centara za podršku profesionalnom usmjeravanju, a koje su uključene u mrežu Euroguidance. U Hrvatskoj mreža Euroguidance djeluje od 2011. godine. Dostupne informacije dopunjene su iz drugih javno dostupnih internetskih izvora, poput dokumenta Mapping of Centres of Vocational Excellence, CoVEs (2019).

U nastavku će biti detaljnije prikazana situacija u Njemačkoj i Italiji, čija ponuda usluga vezana uz djelatnost profesionalnog informiranja i savjetovanja učenika može biti usporediva i korištena za predviđene potrebe Regionalnog centra kompetentnosti Mlinarska.

4.3.1. Njemačka

Karijerno obrazovanje ili profesionalna orientacija (*Berufswahlunterricht, Berufsorientierung*) sastavni je dio školski kurikulum u Njemačkoj. U nekim je pokrajinama priprema za radni vijek zaseban predmet, ali obrazovanje o karijeri je također sve više dio ostalih predmeta, poput ekonomije, društvenih znanosti i zakona. Često se nadopunjuje izvannastavnim aktivnostima u suradnji s tvrtkama. Obrazovni kurikulum uključuje i stažiranje i posjete poduzećima, kao i lokalnom Centru za informiranje o karijeri (*Berufsinformationszentrum, BIZ*). Postoji tzv. **putovnica za odabir karijere** (portfeljni pristup). Putovnica za odabir karijere sadrži informacije o profesionalnom usmjeravanju: pomaže otkriti i vrednovati osobne snage i interes pojedinca kroz samoprocjenu i procjenu drugih. Nudi i upitnike koji otkrivaju pojedinčevu sklonost ka određenom zanimanju te njegove jake strane. Tako se učenike usmjerava ka obrazovanju za određeno zanimanje i potiče na razmjenu kritičkih osvrta s ostalim učenicima. Usmjeravajući učenike na izvore informacija, portfeljni pristup razvija i jača njihovu svijest o sebi, samopouzdanje i samostalnost.

Putovnica pomaže učenicima zabilježiti korake koje su poduzeli u procesu donošenja odluke o izboru zanimanja, uz upravljanje relevantnim dokumentima i njihovim vrednovanjem.

Školsko usmjeravanje uglavnom fokusira na izbor vrste škole, razina škole i predmeta. Na kraju niže srednje škole učenici trebaju vodstvo i profesionalnu orijentaciju povezano s njihovim individualnim interesima i sposobnostima, te njihovim izborima predmeta i akademskim mogućnostima. Školsko usmjeravanje također je usmjereni i na roditelje. Na kraju osnovne škole (to bi kod nas bilo nakon četvrtog razreda OŠ) dobiva se preporuka za odabir škole, koja ne obavezuje. Neke njemačke regije uspostavile su posebna središta ili institucije koje nude obrazovne smjernice u suradnji sa školama. Većina ih nudi mrežne izvore informacija za roditelje i učenike. Postoje online alati, poput kvizova i učenik je obvezan barem jednom pristupiti takvom kvizu čiji je rezultat preporuka za odabir studija, koja nije obavezujuća. Ali, potvrda o pristupanju je uvjet za upisivanje fakulteta.

4.3.1.1. Bundesagentur für Arbeit; BFA

The screenshot shows the homepage of the Bundesagentur für Arbeit (BFA) website. At the top, there is a red header bar with the BFA logo and links for "LEICHTE SPRACHE", "GEBÄRDENSPRACHE", and "DEUTSCH". Below the header, there is a banner with the text "Schule, Ausbildung und Studium". The main navigation menu includes "Übersicht", "Schule", "Ausbildung", "Studium", and "Zwischenzeit". A sub-menu for "Ausbildung" is currently selected. The main content area features a section titled "Passende Ausbildung oder Studium finden" with four options: "Welche Ausbildung, welches Studium passt zu mir?", "Ich will eine Ausbildung machen", "Ich will studieren", and "Ausbildung oder Studium? Oder beides?". Each option has a corresponding icon and a brief description.

Specijalno educirani učitelji, socijalni radnici, školski psiholozi i suradnici u strukovnom usmjeravanju iz Javnog zavoda za zapošljavanje pružaju smjernice učenicima u školi. Pružanje usluga profesionalnog usmjeravanja u Njemačkoj razlikuje se ovisno o tome radi li se o općeobrazovnom sektoru ili sektoru stručnog osposobljavanja i zapošljavanja. Općeobrazovno profesionalno usmjeravanje obuhvaća usluge:

- Školsko usmjeravanje i savjetovanje
- Savjetovanje školskog psihologa
- Karijerno savjetovanje (BFA)

Profesionalno usmjeravanje u sektoru strukovnog obrazovanja obuhvaća:

- Karijerno savjetovanje (BFA)
- Savjetovanje unutar centara za obrazovanje odraslih
- Karijerno vođenje unutra strukovnih komora i sl.

BFA pruža besplatne usluge individualnog savjetovanja u lokalnom uredu za zapošljavanje, ali za vrlo mali i ograničen broj učenika. Za većinu zainteresiranih, usluga profesionalnog usmjeravanja se naplaćuje. Razne usluge usmjeravanja nude se posebnim ciljnim skupinama, među ostalim osobama s invaliditetom, mladima u nepovoljnem položaju i osobama s migrantskim porijekлом.

U završnom razredu srednje škole, nakon provedenih državnih ispita (tijekom proljeća) u škole dolazi osoba iz lokalnog ureda Zavoda za zapošljavanje te održava obavezna informativna predavanja za sve učenike (tri grupna predavanja u trajanju pod dva sata o mogućnostima nakon mature) i informativna predavanja za roditelje, a nude se i seminari za nastavnike.

Karijerno obrazovanje u srednjim školama dopunjavaju savjetnici za karijeru iz Federalnog zavoda za zapošljavanje (BFA). Savjetnici za karijeru nude pojedinačno karijerno savjetovanje učenika u prostoru Zavoda za zapošljavanje, ali i u školi te organiziraju posjete Informativnim centrima za karijeru (BIZ).

Oni organiziraju i javna događanja poput sajmova karijera, predavanja i seminare u vezi s upravljanjem karijerom. Unutra škola postoje učitelji odgovorni za pitanja profesionalnog usmjeravanja učenika. Širok je izbor tiskanih i internetskih materijala o karijeri, mogućnostima usavršavanja, studijskim programima i informacijama o tržištu rada kao i alati samoprocjene koje pruža Federalni zavod za zapošljavanje.

Neki od internetskih alata su i:

- BERUFENET (<http://berufenet.arbeitsagentur.de>): baza opisa poslova, informacija o tržištu rada s filmovima, video snimkama i fotografijama
- KURSNET (<http://kursnet.arbeitsagentur.de>): baza mogućnosti edukacija i profesionalnih treninga
- “PLANET-BERUF” (<http://www.planet-beruf.de/>): program odabira karijere za učenike srednje škole, njihove roditelje i one koji rano napuštaju formalno obrazovanje
- abi.de (<http://www.abi.de>): portal o mogućnostima nastavka obrazovanja na višoj obrazovnoj razini za učenike završnih razreda srednje škole

The screenshot shows the homepage of planet-beruf.de. At the top, there's a navigation bar with links for "Schüler/innen", "Lehrer/innen", "Eltern", "BO-Coaches", "NEWS", "LINKS", "PRESSE", "PRINT", and "VIDEO". A search bar is also present. The main content area features several cards: "Mein Fahrplan" (My Driving Plan) with a person walking on a road; "Meine Talente" (My Talents) with a blue puzzle piece; "Berufe mit Farben" (Jobs with Colors) with a woman in a lab coat; "Mein Beruf" (My Profession) with a person holding a hairdryer; "Meine Bewerbung" (My Application) with a person typing on a laptop; "EINSTEIGEN enter enter" with a red circular icon; "HIER FINDEN" (Find Here) with a target icon; and two logos: "BERUFE ENTDECKER" (Discover Professions) and "CHECK-U DAS ERKUNDUNGSTOOL DER BUNDESAGENTUR FÜR ARBEIT" (CHECK-U THE INFORMATION TOOL OF THE FEDERAL AGENTURE FOR EMPLOYMENT).

The screenshot shows the homepage of abi.de. At the top, there's a navigation bar with links for "Schüler/innen", "Lehrer/innen", "Eltern", "BO-Coaches", "NEWS", "LINKS", "PRESSE", "PRINT", and "VIDEO". Below the navigation, there's a section titled "TOOLS & INFOS" with four cards: "FINDE HERAUS, WAS ZU DIR PASST – MIT CHECK-U", "WÄHLE EINEN STUDIENBEREICH MIT DER STUDIENSUCHE", "ERFAHRE ALLES ZUM STUDIUM AUF STUDIENWAHL.DE", and "DU BIST AUF DER SUCHE NACH REGIONALEN INFOS?". The main content area is divided into sections: "AUS DEN abi» RUBRIKEN" (From the abi» Sections) with cards for "Praktika als Vorgeschnack auf das...", "Sprachen eröffnen neue Welten", "Unterwegs in ganz Deutschland", "Soft Skills als Erfolgsfaktor", "Mehr zu Orientieren", "Mehr zu Studium", "Mehr zu Ausbildung", "Mehr zu Beruf & Karriere", and "BERUFSWAHLFAHRPLAN"; and "NEWS" (News) with a card for "abi» BLOGS".

4.3.1.2. Berufsinformationszentrum (BIZ)

Lokalne agencije za zapošljavanje (BIZ) nude posebne psihološke i medicinske usluge. To uključuje i psihološko testiranje i procjenu od strane profesionalnih psihologa, kao i medicinske preglede za procjenu mentalne i tjelesne sposobnosti za određena zanimanja. Ove posebne usluge se koriste po preporuci savjetnika, posebno kao potpora izboru zanimanja ciljnih skupina s posebnim potrebama (npr. osobe s invaliditetom i / ili osobe u nepovoljnem socijalnom položaju).

Sve je veći broj institucija iz privatnog sektora za pružanje smjernica oko profesionalnog usmjeravanja, a raste i broj neprofitnih organizacija i udruga koje nude usluge usmjeravanja.

4.3.2. Italija

Talijanski sustav usmjeravanja sastoji se od širokog spektra javnih i privatnih pružatelja usluga usmjeravanja (pružatelji strukovnog obrazovanja, visokoškolske ustanove, regionalni školskih odbori, strukovne komore...), a aktivnosti se pružaju u različitim okruženjima (obrazovanje, osposobljavanje, zapošljavanje, zajednica). Regionalne i lokalne vlasti organiziraju i samostalno upravljaju aktivnostima profesionalnog usmjeravanja, koje provode razne javne službe za zapošljavanje (PES), kao što su: centri za zapošljavanje, lokalni centri za profesionalno usmjeravanje, „infoyouth punktovi“ i sl.

Smjernice unutar obrazovnog sustava usmjerene na učenike od 14 do 19 godina, a pružaju ih razrednici i školski savjetnici. Sastoje se od aktivnosti usmjerenih na poboljšanje spoznavanja osobnih kapaciteta, stavova i očekivanja. U tom kontekstu, smjernice također podržavaju oblikovanje osobnih ciljeva u obrazovanju i radnom životu.

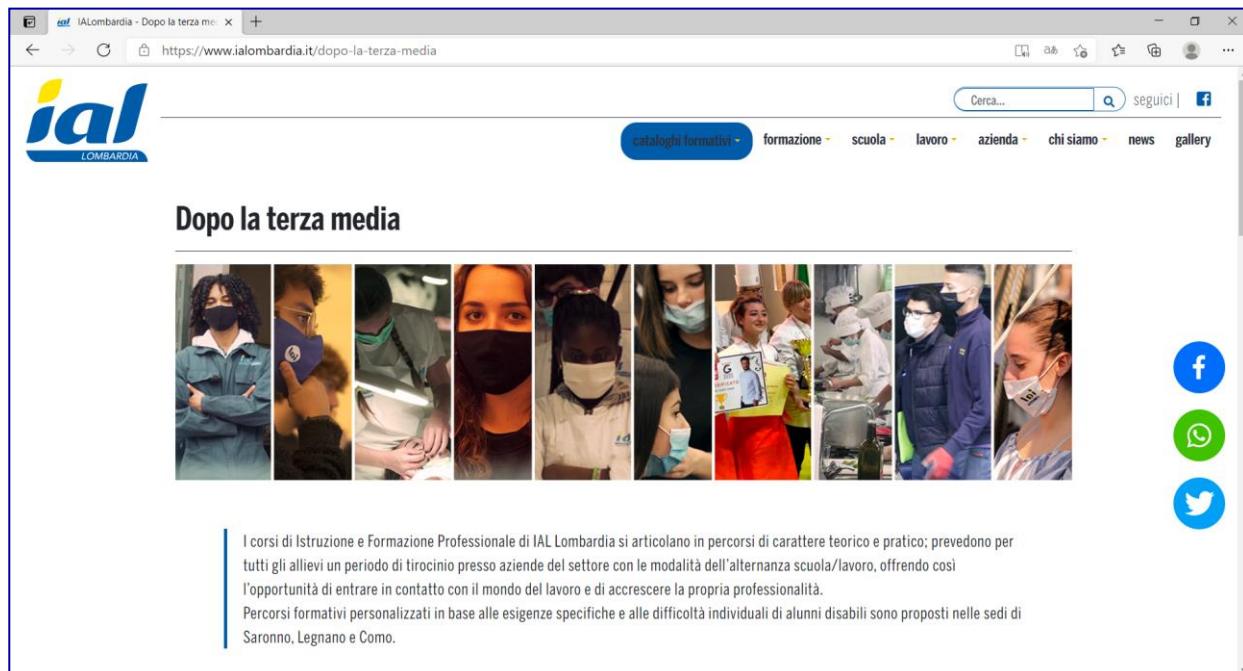

The screenshot shows a web browser window with the URL euroguidance.eu/guidance-system-in-italy. The page title is "NATIONAL GUIDANCE SYSTEMS". The content discusses the Italian guidance system, mentioning its components like schools, VET providers, and higher education institutions. It also notes the role of the Ministry of Education, University and Research (MIUR) and the involvement of public and private actors.

Kako bi se promovirali operativni i sustavni procesi usmjerenja, svaka obrazovna institucija trebala bi osigurati: koordinatora aktivnosti usmjerenja; module za obuku nastavnika koji rade u struci o cjeloživotnom i cjeloživotnom usmjerenju; dokumentaciju o izvršenim aktivnostima usmjerenja: inicijative za podizanje svijesti i osposobljavanje upućene roditeljima kako bi im pomogli u podršci djeci

4.3.2.1. Innovazione Apprendimento Lavoro (IAL)

IAL je mreža ustanova koja povezuje obrazovni sektor i tržište rada. Službe za zapošljavanje koji su dio ove mreže nude i usluge profesionalnog usmjerenja. U svome osnovnom paketu usluga nude individualne i grupne razgovore i pomoć u pristupanju svemu što se tiče osposobljavanja i tržišta rada u državi. Nakon što se definiraju obuka i profesionalne potrebe učenika, IAL-ove specijalističke službe prate učenike u istraživanju njihovih resursa i u pripremi personaliziranog projekta kroz: individualne orientacijske intervjuje koji pomažu osobama u analizi njihove osobne i profesionalne povijesti te u utvrđivanju njihovih vještina, resursa, interesa. Intervju pomaže u definiranju povezanosti između profesionalnih vještina korisnika i mogućnosti obrazovanja i zapošljavanja.

Dopo la terza media

I corsi di Istruzione e Formazione Professionale di IAL Lombardia si articolano in percorsi di carattere teorico e pratico; prevedono per tutti gli allievi un periodo di tirocinio presso aziende del settore con le modalità dell'alternanza scuola/lavoro, offrendo così l'opportunità di entrare in contatto con il mondo del lavoro e di accrescere la propria professionalità.
Percorsi formativi personalizzati in base alle esigenze specifiche e alle difficoltà individuali di alunni disabili sono proposti nelle sedi di Saronno, Legnano e Como.

Specijalističke usluge uključuju i procjenu sposobnosti. Ova je usluga posebno usmjereni na mlade s malo profesionalnog iskustva i analizu njihovih resursa i definiranje potreba i mogućnosti osobnog osposobljavanja. Provodi se kroz strukturirane sastanke i uz primjenu testova sposobnosti. Provodi se i u slučaju želje za promjenom smjera obrazovanja i karijere. Centri organiziraju niz edukacija i tečajeva koji su dio neformalnog obrazovanja i koji mogu pomoći u promjeni/ unaprjeđivanju karijere.

Nude i podršku sobama koje se bave aktivnom potragom za poslom: educiraju u izradi životopisa, metodama samopromocije i jačanju samopouzdanja pri traženju zaposlenja.

Na njihovoj stranici nalaze se interaktivne karte s pregledom strukovnih škola u čitavoj zemlji, kao i opisima strukovnih programa za učenike osnovne škole. Tu se mogu naći i vijesti s opisima postignuća učenika strukovnih škola, provedenim intervjuima s polaznicima programa i sl.

5. Zaključak

Svrha ovog istraživanja bila je analizirati metodologiju i zaključke novijih istraživanja o profesionalnom informiranju i savjetovanju u školama RH te analizirati oblike djelovanja i usluge koje se učenicima nude u području profesionalnog informiranja i savjetovanja u raznim institucijama u Hrvatskoj i nekim zemljama Europske unije. Istraživanje je provedeno kvalitativnom metodologijom, tj. analizom sadržaja internetskih javno dostupnih stranica.

Prema dostupnim podatcima, malobrojna su istraživanja vezana uz profesionalno informiranje u školama RH.

Postoji značajno podudaranje u ponuđenim aktivnostima i glavnim nositeljima usluga i aktivnosti profesionalnog informiranja i savjetovanja. U Hrvatskoj, kao i Njemačkoj i Italiji državne institucije tipa Zavoda za zapošljavanje koji su, sa svojim lokalnim centrima, glavni nositelji aktivnosti profesionalnog usmjeravanja učenika. Specifičnost je Njemačke da su svi učenici obavezni proći barem tri grupna sastanka vezana uz profesionalno usmjeravanje. Prema dostupnim podatcima, ne postoje posebni centri koji se bave isključivo uslugama i aktivnostima vezanim uz profesionalno usmjeravanje. Uglavnom se nudi više različitih individualnih i grupnih usluga: profesionalno informiranje, e-alati za samostalan rad učenika, povezivanje s tvrtkama, podrška razvoju vještina poput pisanja životopisa i predstavljanja na razgovoru za posao i sl.. Ekstenzivnija individualna procjena uvijek uključuje testiranje sposobnosti.

Potrebno je napomenuti kako su predstavljeni rezultati ograničene vrijednosti jer svrha je bila prikupiti primjere djelatnosti i ponude aktivnosti, a nikako ne sustavna analiza ponude. Stoga dokument nikako ne treba percipirati kao reprezentativni pregled. No, rezultati mogu poslužiti kao okvir modela Centra za profesionalno informiranje i karijerno savjetovanje Mlinarska.

6. Literatura

1. Babarović, T. i Šverko, I. (2017). Profesionalno usmjeravanje u osnovnim i srednjim školama iz perspektive učenika (izvještaj). Zagreb, Agencija za mobilnost i programe Europske unije
2. Babarović, T. i Šverko, I. (prijevod izvornika Van Zandt, Z. i Perry, N.) (1999). Usredotoči se na budućnost: Školski program profesionalnog razvoja za srednje škole, priručnik za profesore, Društvo za istraživanje i razvoj ljudskih potencijala Razbor, Zagreb
3. Career Guidance in Germany (2020).
<https://euroguidance.ie/sites/default/files/images/uploads/Career%20Guidance%20in%20GERMANY.pdf> (posjećeno 12.1.2021.)
4. CISOK centri. <https://cisok.hr/> (posjećeno 1.12.2020.)
5. European Centre for the Development of Vocational Training (CEDEFOP) (2019.). Investing in career guidance. <https://www.cedefop.europa.eu/en/toolkits/vet-toolkit-tackling-early-leaving/resources/investing-career-guidance> (posjećeno 10.12.2020.)
6. Gregurović, M. i Lukić, N. (2014). Istraživanje postojećih kapaciteta osnovnih i srednjih škola za provedbu profesionalnog usmjeravanja (izvještaj) Zagreb, Agencija za mobilnost i programe Europske unije
7. Guidance System in Germany (2020).
<https://www.euroguidance.eu/guidance-system-in-germany> (posjećeno 12.1.2021.)
8. Guidance System in Italy (2021).
<https://www.euroguidance.eu/guidance-system-in-italy> (posjećeno 14.1.2021.)
9. Hrvatski zavod za zapošljavanje Cjeloživotno profesionalno usmjeravanje u Hrvatskom zavodu za zapošljavanje.
https://www.hzz.hr/UserDocsImages/Cjelozivotno_profesionalno_usmjeravanje_u_HZZ-u.pdf (posjećeno 6.12.2020.)
10. Innovazione Apprendimento Lavoro (IAL): IAL Lombardia
<https://www.ialombardia.it/servizi-per-il-lavoro> (posjećeno 15.1.2021.)

11. Jenschke, B., Schober,K., Langner, J.(2014). Career Guidance in the Life Course: Structures and Services in Germany (2nd rev. ed.). Bielefeld: W. Bertelsmann Verlag.
<https://doi.org/10.3278/104-014wa> (posjećeno 12.1.2021.)
12. Mapping of Centres of Vocational Excellence, CoVEs (2019), Luksemburg: Publications Office of the European Union.
<https://ec.europa.eu/social/main.jsp?catId=738&langId=en&pubId=8250&furtherPubs=yes> (posjećeno: 19. 1. 2021.)
13. Vuorinen, R. i Watts , A. G. (ur.) (2013). Razvoj politike cjeloživotnog profesionalnog usmjeravanja: Europski priručnik sa smjernicama za oblikovanje politika cjeloživotnog profesionalnog usmjeravanja. Europska mreža politika cjeloživotnog profesionalnog usmjeravanja (ELGPN).
https://www.hzz.hr/UserDocsImages/ELGPN_Europski_prirucnik_sa_smjernicama_za_oblikovanje_politika.pdf (posjećeno 18.12.2020.)